

Manual til **Kvieliv 100**

- VURDERING AF KVIERNES VELFÆRD
I ØKOLOGISKE BESÆTNINGER

Indhold

Forord.....	4
Kort om Kvieliv 100	6
Sådan bruges manualen	7
De enkelte parametre	10
Besætningsoplysninger	10
Staldforhold	12
Udeforhold sommer	19
Fodring og vand.....	22
Management.....	24
Kliniske registreringer	26

Økologisk Landsforening

Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet
Århus Universitet

Tekst og billeder: Mette Vaarst, Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Århus Universitet, Thorkild Bülow Nissen, Økologisk Landsforening og Kirstine Lauridsen, Økologisk Landsforening. Layout: ph7 kommunikation, www.ph7.dk • Tryk: GP Tryk.
Udgivet med støtte fra Fonden for økologisk Jordbrug og Mælkeafgiftsfonden

Manual til **Kvieliv 100**

- vurdering af kviernes velfærd i økologiske besætninger

Af Mette Vaarst, Thorkild Bülow Nissen
og Kirstine Lauridsen

Forord

Det er en vigtig målsætning for et økologisk husdyrhold at give dyrene gode livsbetingelser, som er i overensstemmelse med deres naturlige behov. Det er ligeledes vigtigt at yde den omsorg, som man skylder dyrene, når man har taget dem ind i sin husholdning. Især stiller det store krav til overvågning og pasning, når man har ansvaret for dyrenes velbefindende, samtidig med man giver dem mulighed for naturlig adfærd ved at være sammen i flokken og gerne uden dørs. Tanken bag denne velfærdsvurdering er, som ved de tidligere velfærdsvurderinger for kalve og køer, at give landmanden et hjælpemiddel til at vurdere sine dyr og dermed et grundlag for at overveje, hvilke ændringer og forbedringer de eventuelt har brug for, og som passer ind i besætningens strategi. Det er vores tanke med disse velfærdsvurderinger, at man skal kunne bruge dem i rådgivningen og i dialogen mellem landmænd og rådgivere såvel som for eksempel i staldskoler, og ved udformningen af sundheds- og velfærdsplaner og mål for den økologiske besætning, og i denne omgang specifikt gruppen af kvier, som ofte er en overset gruppe.

Vi har tilstræbt at velfærdsvurderingen skal sætte fokus på dyrenes velfærd og gøre tankerne om kviernes velfærd mere konkrete. Kvierne er ofte en lidt 'glemt' gruppe, og mange synes ikke, at de behøver så meget opmærksomhed. De vokser jo bare, og er ikke sårbare som den lille kalv, og ikke belastede med en høj produktion

som den malkende ko. Ikke desto mindre er de grundlaget for malkekvægsbesætningen. I mange store kvægsbesætninger er arbejdet ofte opdelt mellem forskellige medarbejdere og passere, og kvierne falder tit imellem kalvepasserens ansvar og malkekvægsbesætningens fodermester. Vi håber, at en velfærdsvurdering kan være med til at starte en god og frugtbar diskussion mellem dem, som passer dyrene til dagligt og tager beslutningerne i besætningen, såvel som mellem besætningens personale og rådgivere og/eller kolleger. Ved at bruge Kvieliv 100 regelmæssigt, for eksempel hvert år, kan man bruge den til at vurdere forbedringer og hvordan de har virket på dyrene, og om man er kommet nærmere sine mål. Det er en måde at gøre målene for besætningen og målene for økologien konkret på!

Tak til medvirkende rådgivere, dyrlæger og landmænd

Denne velfærdsvurdering er blevet til med hjælp fra en gruppe af entusiastiske mennesker, som har diskuteret den på en workshop og afprøvet det næsten færdige produkt i praksis og kommenteret det. Vi vil rette en stor og varm tak til jer dyrlæger, rådgivere og landmænd, som har været med i denne proces. Kvieliv 100 kan justeres yderligere efter noget tid med praktisk anvendelse, hvis det viser sig at nogle af tingene vil have godt af at blive rettet til. Det er blandt andet op til nogle af jer, som bruger det, og jeres tilbagemeldinger. Det kan således betragtes som et dynamisk produkt. Ligeledes takkes Mette Vaarst, Det jord-

brugsvidenskabelige Fakultet, Århus Universitet og Thorkild Bülow Nissen, Økologisk Landsforening for et samarbejde omkring udarbejdelsen af pjecen og regnearket.

Der skal desuden lyde en tak til Fonden for Økologisk Jordbrug og Mælkeafgiftsfonden for økonomisk støtte til projektet.

Kirstine Lauridsen

Økologisk Landsforening (projektleder)

Århus, december 2007

Regnearket til »Kvieliv 100« kan downloades fra Økologisk Landsforenings hjemmeside: www.okologi.dk

Kort om Kvieliv 100

Når vi vurderer dyrenes velfærd, gør vi det indirekte. Dyrenes egentlige velfærd, deres velbefindende, er deres egen subjektive oplevelse af, hvordan de har det i de omgivelser, de lever i. Den ved vi dybest set ikke noget om, og vi kan ikke opfange, hvordan dyrene selv oplever deres situation! Det er derfor lidt af en tilsnigelse at tale om velfærdsvurdering, men vi vurderer, hvordan dyrenes livsbetingelser er - om vi synes, at rammerne er gode nok til, at de skulle kunne have det godt, og hvordan de reagerer på deres omgivelser og pasning. På denne måde sammenstykker vi et billede gennem systematiske iagttagelser. Hvordan reagerer dyrene på deres omgivelser i form af sygdom, tegn på smerte eller ubehag, deres opførsel, det stald- og pasningssystem som de lever i, samt den måde menneskene varetager deres ansvar overfor dem på?

Naturlighed, omsorg og kviernes reaktion

Vi har ved udformningen af Kalveliv-100 og Koliv-100 lagt vægt på, at i det økologiske system skal vi dække tre vigtige aspekter af dyrenes velfærd, nemlig:

- Dyrenes mulighed for 'naturlighed'. Fx lys, luft, udendørs ophold, valgfrihed, social kontakt og mulighed for fri bevægelse.
- Menneskets omsorg og pasning, for eksempel om de overvåger dyrene godt og griber hurtigt og konsekvent ind, når det er nødvendigt og relevant.

- Dyrenes eget respons på det liv, de lever. Hvordan ser kvierne ud? Hvordan er deres fremtoning og hvordan reagerer de tilsyneladende på de påvirkninger, som deres daglige omgivelser giver dem?

Et godt redskab til rådgivning

En velfærdsvurdering vil være et meget brugbart redskab i rådgivningen, og derfor vil det være oplagt, at dyrlægen eller konsulenten laver en velfærdsvurdering. En rådgiver ser også besætningen udefra og kan bedømme den mest objektivt. Alternativt kan landmanden også selv lave den, eller landmandens kolleger, f.eks. i en staldskole, hvor hver landmand laver en vurdering hos en af de andre i gruppen.

Derimod er disse velfærdsvurderinger ikke tænkt som et redskab til økologi-godkendelse eller kontrol. Det er den for omfattende til, og man kræver mange svar fra landmanden vedrørende rutiner - og en kontrol gør sig sjældent afhængig af de oplysninger, som man kan få af den person, som man skal kontrollere. Hvis man skal rådgives eller diskutere sin besætning, vil man komme med ærlige svar. Men hvis man står, og er bange for, om økologi-godkendelsen kan ryge pga. et ærligt svar, er det spild af tid, at lave en velfærdsvurdering for så vil den hverken vise, hvad der er rigtigt, eller vise hvilke veje der kan være for forbedringer.

Velfærdsvurderingen skal kunne gennemføres på cirka halvanden time for hele kviegruppen i en besætning, og vurderingen tager udgangspunkt i at kviegruppen er opdelt i fire grupper. Det er der redegjort for i det følgende.

Sådan bruges manualen

Kvieliv 100 er inddelt i 5 hovedområder med parametre, som vurderes. Bedømmeren giver dem en karakter på skalaen fra 0-5, og det er vigtigt at bemærke, at 5 er dårligt og 0 er godt. Derudover er der en række parametre i afsnittet »Besætningsoplysninger«, som IKKE skal gives karakterer, men danne baggrund for diskussionen og bidrage til at give et samlet billede af besætningen. Disse oplysninger kan man finde direkte i udskrifter, og vi har anført hvilke i forbindelse med den enkelte parameter.

Inddeling af kvier i grupper

Kvier fra 6 måneder til kælvning indgår i gruppen - og det er en meget bred gruppe. Vi har fundet det mest hensigtsmæssigt at inddele dem i 4 mindre grupper, som vi har givet følgende betegnelser:

1. Småkvier: 6-12 måneder
2. Løbekvier: 13-18 måneder
3. Kælvkvier: 19 måneder til 2 måneder før kælvning

4. Højdrægtige: De sidste 2 måneder før kælvning (hvor de naturligvis også er kælvkvier, men for at kunne bruge nogle entydige betegnelser har vi valgt blot at kalde dem 'højdrægtige').

Antallet af parametre

Indenfor hvert hovedområde gives mellem 7 og 15 parametre en score, og i alt bygger velfærdsvurderingen på 54 forskellige parametre, som indgår med forskellig vægtning. Nogle af parametrene skal kun vurderes for én af kviegrupperne, f.eks. »Udbinding af førstegangsgræssere på rene marker« indgår kun for gruppen af småkvier (6-12 måneder).

Staldforhold 15 parametre

Udeforhold sommer 13 parametre

Fodring og vand 7 parametre

Management 9 parametre

Kliniske registreringer 10 parametre

Skala fra 0 til 5 for alle parametre

Alle parametre vurderes på en skala fra 0 til 5, hvor 0 er den bedste score og 5 er det værst tænkelige. I gennemgangen af de enkelte parametre på de næste sider skal 'bedste score' derfor forstås som 0, og 'værste score' som 5, og man skal tænke på det bedste som 'nul bemærkninger'.

De forskellige trin på skalaerne er beskrevet mere eller mindre i detaljer i vejledningen, som er vedlagt regnearket. Inde

i regnearket vægtes de enkelte parametre mod hinanden, sådan at nogle af parametrene, som vejer tungere end andre, ganges med en faktor ved den endelige udregning.

Praktisk gennemførelse

Vi foreslår følgende fremgangsmåde, når selve vurderingen skal gennemføres:

- Forud for velfærdsvurderingen trækkes data-udskrifter som kan være relevante for vurdering af kvierne: sygdomsbe-

handling og dødelighed, og eventuelt klovbeskæringsresultater og egne handlinger.

- Fra regnearket udskrives manualen, som både indeholder en vejledning i pointgivning og mulighed for at notere de point, som de enkelte kviegrupper får for samtlige parametre.
- Point skal gives efter dét som man ser og oplever her og nu. Hvis luften er tung, fordi der er tåget udenfor, så er luften tung. Omvendt hvis det er en sommerdag med let brise, skal man ikke stå og 'tænke sig til', at luften nok egentlig er forfærdelig klumret i dette staldsystem på en fugtig februar-dag. Man giver point efter det, man rent faktisk selv oplever og kan så skrive en bemærkning på til samtalen bagefter, hvis man mener, at stalden kan være kritisk under andre vejr-omstændigheder.
- Det er altid de 25 % værste forhold, der vurderes. Eksempelvis vurderer man de sengebåse, der ser værst ud, hvis der af en eller anden grund er forskel. Det er forbedringsmuligheder, vi skal frem til, og kritiske punkter skal fremhæves.
- Tallene tages efterfølgende ind i regnearket. Grafikken dannes automatisk, når tallene tages ind. Dette kan eventuelt gøres med det samme på en medbragt bærbar computer.
- Samtalen og diskussionen om resultaterne er ikke blot en vigtig del af velfærds-

vurderingen; det er selve formålet med den. Man kan vælge om man vil taste tallene ind og få grafikken frem på skærmen med det samme eller man vil tage en del af samtalen ud fra sine håndskrevne vurderingsskemaer.

Udskriftens grafik

Udskriften er udgangspunkt for selve samtalen efter at vurderingen er gennemført, for det er præsentationen og illustrationen af hvordan de forskellige områder viser sig at blive vægtet i besætningen. I den første oversigt vises alle hovedområderne samlet, og efterfølgende vises hver af de fire grupper hver for sig. Man kan se detaljerne for de enkelte parametre. Sammen med de samlede oversigter - som kan vise et billede over styrker og svagheder generelt i besætningen - kan det være med til at pege på relevante indsatsområder i besætningen og helt konkrete forbedringsmuligheder. Afslutningsvis på grafik-arket er der plads til at notere de områder, der prioriteres i den fremtidige indsats indtil næste vurdering. Vi har erfaring for at alle generelt får meget mere ud af velfærdsvurderingen, når de skriver mange bemærkninger - de forklarer fundene nærmere, og der er en vurdering i det, som man kan diskutere. Endelig har man noget at holde sig til, hvis man laver en ny velfærdsvurdering efter et år eller to.

DE ENKELTE PARAMETRE

Besætningsforhold

Disse 8 parametre skal ikke scores, og tjener som baggrundsinformation for samtalen om resultaterne. I forhold til velfærdsvurderingerne for kalve og køer fylder besætningsforhold mere, og kendetegner sig ved at der ikke skal gives score. Grunden til dette er, at det kan være svært at give dem en score, fordi det handler om forskellige praksis og principper, hvor det er svært at sige generelt, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert. Nedenfor gives en kort motivation og forslag til hvad man kan være opmærksom på mht de enkelte parametre.

Dødsfald / dødelighed

Procentdelen af døde kvier gennem det seneste år anføres her. Det drejer sig både om aflivninger, og kvier, som er døde af sig

selv. Ved den efterfølgende samtale bør dødsfald, mulige årsager og muligheder for at undgå lignende tilfælde altid tales igennem – et dødsfald hos en kvie er en alvorlig hændelse. Disse oplysninger kan findes i udskriften »stærke kalve«.

Sygdomsbehandlinger, registrerede

Sygdom er ét af de synlige tegn på dårlig velfærd i en besætning, og selvom velfærd langt fra er blot fravær af sygdom og lidelse, så er det dog en vigtig indikator for om der er nogle steder, hvor 'systemet halter'. Hvis der er sygdomsbehandlinger bør man under diskussionen gennemgå om det drejer sig om én eller flere forskellige sygdomstilstande, og om der er nogle aldersgrupper som er særlig ramte af sygdom. Disse oplysninger findes i »sygdomsopgørelse, ungdyr«.

Sygdomsbehandlinger, landmandens egne

Det er vigtigt at supplere de registrerede dyrlægebehandlinger med landmandens egne eventuelle sygdomsbehandlinger, fx i form af beskæring af klove. Det er meget sparsomme oplysninger vi har om kviegruppen, og dette kunne være et yderst relevant supplement. Disse oplysninger kan ikke findes nogle steder – kun i landmandens egne noter.

Tilvænnning til laktationsmiljøet

Her er der plads til at sætte kryds ved aldersgrupperne fra 13 måneder. Det er fordi

nogle landmænd har løbekvier hos køerne. Hvis det er tilfældet, vil det være relevant at tale igennem hvordan størrelsesforskellene håndteres, og om der altid sættes en gruppe ind til køerne og ikke en enkelt kvie - uanset alder.

Gennemsnitlig kælvningsalder og aldersspredning på kælvningsalder

Normalt anfører man sen kælvningsalder som tegn på manglende styring. Det kan også være et valg, og der er diskussion in-

denfor nogle dele af økologi-miljøet om, at man ønsker kvier som er ret gamle, når de kælver første gang. Der er ikke score på, for der er ikke nogen vægtning af, hvad der er godt og skidt, men den gennemsnitlige kælvningsalder anføres hér og inddrages i samtalen. Gennemsnitlig kælvningsalder kan findes på nøgtetalsudskrift, reproduktionsopgørelse i dyrregistrering og i »Nøgletalstjek« på www.landmand.dk. Aldersspredning på kælvningsalder kan findes i »Nøgletalstjek«.

Staldforhold

Stalden er dyrenes daglige ramme gennem vinterhalvåret. Den skal fungere både som god ramme for den enkelte kvie og for hele flokken, sådan at de kan færdes så frit som muligt mellem foder, vand, liggepladser og motionsareal og kunne leve deres flokliv og finde deres plads i hierarkiet, hver især, og de skal have mulighed for at trække sig tilbage for sig selv. De skal også have sikkerhed i deres daglige færden - i kvieperioden gennemlever de vækst og deres første brunst - måske flere - og drægtighed. Stalden skal passe til alle behov, gulvene skal være sikre og liggeområderne komfortable. Stalden skal for alle dyr være en ramme, som skaber ro, harmoni, valgfrihed og tryghed. Menneskene skal også kunne komme i stalden og over-

våge dem, så man kan gribe ind, når det er nødvendigt.

Kilde til tabeller i dette afsnit: »Danske anbefalinger«. Tværfaglig rapport, 4. udg. 2005. Dansk Landbrugsrådgivning.

1 Totalareal, m²

Jo mere plads, dyrene har, jo bedre. Kvier vokser i de bokse, som de kommer ind i - måske for en 6 måneders periode. De skal også være store nok i den periode, hvor de venter på at skulle videre i systemet, og man skulle gerne kunne forudsige, når de skulle flyttes.. Arealer fremgår af tabellen på næste side, og hvis arealet per kvie er mindre end dette, giver det dårlig score. Det er selvfølgelig vigtigt, hvordan pladsen udnyttes, og det tager vi højde for i nogle af de følgende parametre. Men god plads vil langt hen ad vejen give muligheder for ud-

BOKSMÅL OG VELFÆRDSSCORE

		6-13 mdr		13-19 mdr		19-22 mdr		22 mdr- kælvning	
		Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst
Stor race	Boksareal, m ² /dyr	<2,5	>4	<3,5	>5	<4,25	>5,5	<5	>6,5
Jersey	Boksareal, m ² /dyr	<2	>3,5	<2,5	>3,5	<3	>4	<3,5	>4,5

foldelse, motion og ro i stalden. Når det er dybstrøelse, regnes hele arealet med, inklusiv arealer langs foderbord osv.

2 Skridsikkerhed, gulv

Glatte gulve giver risiko for fald og udskridning fx i forbindelse med brunst og meget fremskreden drægtighed, eller blot i forbindelse med et sammenstød i hierarkiet. Et glat gulv kan påvirke kvierens ben og gang, hvilket er kritisk når de er i vækst. Gulvene ved foderbord og på vej til opsamlingspladsen tæller også med, også selvom man har et absolut skridsikkert dybstrøelse som liggeareal. Et meget glat gulv på et lille areal giver en dårlig score, dvs mange point, for det udgør en meget stor risiko for dyrene.

3 Rene og tørre gangarealer

Våde og gødningsforurenede arealer kan være farlige, og de gør klove og klovspalter permanent våde og snavsede. Det giver tilmed en dårlig hygiejne, sådan at hele kvien er tilsølet. Selv mindre arealer med meget søle er slemt og giver anledning til dårlig score, dvs mange point.

4 Luft

Det er vigtigt, at luften i en stald er frisk og ofte fornyes. Kvier placeres i mange afkroge og under lidt intermiste forhold, og nogle steder er det en gammel lavloftet ko-stald som bestemt ikke har en god luft. Der vil typisk blive givet mange point til en åben stald, hvor luften er den samme som luften udenfor.

5 Træk

Det må ikke trække. Bundpoint vil typisk blive givet hvis man placerer sig i kviernes liggehøjde og der er mærkbar træk (det mærker man ved at fugte sin finger og holde den op i luften: bliver den kold på den ene side er der træk). Man kan også bruge røgpatron eller tændstik.

6 Dagslys

I dagtimerne skal dyr have lys. Det stimulerer dem og deres naturlige adfærd, og det gør menneskenes overvågning lettere og bedre. Klart dagslys, som svarer til lyset udenfor, giver den bedste score, det vil sige 0 point.

7 Indretning foderbord: højdeforskelle og nakkebom

Dyrene skal ikke stå og strække sig efter foderet. Det er derfor vigtigt, hvordan selve

foderbordet er indrettet mht højde og nakkebom osv. Der skal også indgå en vurdering af, hvordan foderet serveres: om det skubbes hyppigt ind og om det har en positiv betydning for dyrenes adfærd..

8 Adgang til foder

Kvæg er en socialt orienteret dyreart, og de vil gerne æde samtidig. Det er naturligt for dem at de altid har mulighed for at få foder, og det er derfor en vigtig del af deres velfærd. Jo flere pladser der er ved foderbordet, jo mere ro og jo mere kan de mindste og yngste få at æde også, af det friskeste foder. Se nedenstående tabel for at se hvor meget de forskellige aldersgrupper har brug for ved foderbordet.

9 Drikkemuligheder

Vand er essentielt til vækst og drægtighed.

ÆDEPLADSBREDDE OG VELFÆRDSSCORE

		6-13 mdr		13-19 mdr		19-22 mdr		22 mdr- kælvning	
		Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst
Stor race	Ædeplads cm/dyr	30<	>55	<35	>60	<40	>65	<45	>70
Jersey	Ædeplads cm/dyr	20 <	>45	<30	>55	<30	>55	<35	>60

Der skal simpelthen være fri adgang til drikkevand for alle, og det betyder både mange tilgængelige pladser, og en god fordeling af pladserne, sådan at de stærke ikke kan holde de mindre stærke væk. Antal pladser ved drikkebrug eller drikkekopper fremgår af tabellen.

ADGANG TIL DRILKEVAND OG VELFÆRD

		6-13 mdr		13-19 mdr		19-22 mdr		22 mdr- kælvning	
		Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst	Værst	Bedst
Stor race	Antal dyr/m drikkekar	>20	<12	>15	<10	>13	<8	>11	<7
Jersey	Antal dyr/m drikkekar	>25	<15	>20	<12	>15	<10	>14	<9
Stor race	Antal dyr/drikkekop	>12	<8	>11	<7	>10	<6	>9	<5
Jersey	Antal dyr/drikkekop	>13	<9	>12	<8	>11	<7	>10	<6

10 Rent liggeareal

En af de væsentligste faktorer for en god hygiejne og dermed en god sundhedstilstand, er hygiejnen. Det er derfor også vigtigt for deres velfærd. Alle dyr skal have mulighed for at ligge ned samtidig på et underlag, som er rent og tørt. Det er dét, der skal vægtes ved vurderingen: Kan alle komme til at ligge rent og tørt på én gang? Det er ikke nok at alle kan ligge på 'strøet leje' hvis det ikke er rent og tørt!

11 Blødt leje

Dyrene skal ikke blot ligge rent og tørt, men også blødt. Som bedømmer skal man kunne foretage »knæfaldsprøven« uden bekymring dér, hvor kvierne ligger, for at man kan give bedste score, dvs nul point. Det vil sige, at man skal kunne falde på knæ fra stående stilling, uden det gør ondt eller har nogle uheldige følger for knæene. Dybstrøelsesmåttten opnår maksimumpoint. Det samme gør en tyk halm eller sandseng.

12 Skridsikker seng / leje

Det har stor betydning for kviernes normale rejse/lægge sig adfærd, uanset alder, og der må ikke være fare for, at de skrider ud eller falder, når de rejser sig. Det påvirker deres bevægelsesmønstre, hvis de er ude for at bagbenene fx glider på underlaget, hver gang de prøver at rejse sig. Skridsikkerheden vurderes bedst ved at observere dyr, der rejser sig.

13 Uhindret rejse/lægge sig

For denne parametre er der angivet en række mål fra »Danske anbefalinger«, som pointene gives ud fra, se nedenstående tabel. Hvis man i løbet af sin bedømmelse kan få lejlighed til at iagttage kviernes bevægelser, når de rejser og lægger sig i alle de typer senge, der er i besætningen, så er det bedst. Uanset mål vil det altid støtte bedømmelsen at se det i virkeligheden.

UHINDRET REJSE/LÆGGE SIG ADFÆRD

Score	værst	bedst								
		Ingen anbefalinger overholdt		Alle anbefalinger overholdt						
		Danske anbefalinger		6-13 mdr		13-19 mdr		19-22 mdr		22 mdr- kælvning
Stor race		Fra	Til	Fra	Til	Fra	Til	Fra	til	
A	Bredde, m	65	75	80	90	90	100	110	120	
B	Totallængde - række mod væg	165	175	190	200	210	215	240	260	
C	Totallængde - række mod række	155	165	175	185	195	205	225	245	
D	Nakkebom, højde	75	85	90	100	100	110	110	120	
E	Nakkebom fra bagkant	130	140	145	155	150	160	165	175	
F	Lejets højde over gulv	10	25	10	25	15	30	15	30	
Jersey										
A	Bredde, m	65	75	80	90	90	100	110	120	
B	Totallængde - række mod væg	165	175	190	200	210	215	240	260	
C	Totallængde - række mod række	155	165	175	185	195	205	225	245	
D	Nakkebom, højde	75	85	90	100	100	110	110	120	
E	Nakkebom fra bagkant	130	140	145	155	150	160	165	175	
F	Lejets højde over gulv	10	25	10	25	10	25	15	30	

14 Adgang til ude-areal om vinteren

Udelivet er en væsentlig del af den naturlighed, som fremhæves for den økologiske driftsform. Det gælder også i forbindelse med udendørs motion gennem vinteren. Underlaget for udearealet vurderes samtidig: naturligvis skal det ikke skabe øget risici for dyrene.

15 Vedligeholdelse

Denne parameter er baseret på en overordnet bedømmelse af hele stalden og kan

ofte udfyldes som en af de sidste i hele bedømmelsen, når man har været hele vejen rundt. Den overordnede bedømmelse går simpelthen på, hvorvidt der i dét miljø, hvor kvierne færdes, findes nogle mangler i vedligeholdelsen, som udgør en direkte risiko for dyrene i form af skader, sår eller fald. Det kan for eksempel være defekt inventar, niveauforskelle af spalter eller en flosset port.

Udeforhold, sommer

Der er forholdsvis mange parametre medtaget under denne gruppe 2), fordi opholdet på græs er af meget stor betydning for kvierne. Som kvie oplever de deres første græsningsperiode, og det er vigtigt at de kommer styrket ud af den. Desværre så ser man ofte mistrivsel på græs, både blandt første- og andengangsgræssere. Græsning defineres hér som 'adgang til græs' - det vil sige, at der godt kan være adgang til stalden og staldfodring, når blot dørene til afgræsningsmarken er åbne.

16 Transportvogn

Se på kviernes transportvogn: er der risiko for fald, udskridninger eller skader pga glat gulv eller en rampe af dårlig kvalitet? Det mest sikre er, at kvierne bliver lukket ind og hævet op i vognen, og at vognen såvel som 'elevatoren' har en skridsikker bund.

17 Transporttid

Det er en belastning for et dyr at blive transporteret over længere afstande dels uden vand og foder, og dels fordi det skal stå op og holde balancen under kørslen. Tiden er delvist afhængig af hvordan de transporteres, men en transport over et par timer må siges at være belastende for dyrene.

18 Belastning af område

Denne parameter fortæller i høj grad om hvordan kvierne bruger og har mulighed for at bruge det areal, de går på. Er der punkt-

belastninger nogle steder? Det udgør en risiko for dyrene, især hvis det er områder, som de er tvunget til at komme ind på alle sammen dagligt, som fx området omkring vandtrug.

19 Læforhold & 20 Skygge

Det bedste areal har mange muligheder for lys, skygge og forskellige grader af åbenhed, sådan at kvierne har valgfrihed i forhold til vejret og får forskellige sansoplevelser. Alle dyr skal have mulighed for at ligge i skygge midt på dagen på en varm sommerdag, og der skal være læ for storm og slagregn. Kvierne er i modsætning til køerne ude døgnet rundt i en periode på op til et halvt år, og det er godt for deres velfærd at have skygge og læ.

21 Adgang og kvalitet af kvalitetsstrukturfoder

Hvis græsudbuddet er godt og der er tilstrækkeligt med foder på marken, så vil robuste ældre kvier have det fint med det - men adgang til et godt foder tæller nu alligevel væsentligt med på velfærdsskalaen. Det er med til at stabilisere fodringen, så-

dan at kvierne ikke bliver påvirkede af tørre periode med ringe vækst, og også sådan at vomfloraen stabiliseres, hvis der er 'boom' i græsvæksten, og det for eksempel er rigt på proteiner, og dermed kan give kvierne tynd gødning. I forhold til parasitter er suppleringsfoder i sig selv et stort plus, som stabiliserende i vommen og styrkende i forhold til dyrets hud og konstitution.

22 Overdækket foder

Foderet bør være appetitligt og lækkert. Det er derfor vigtigt at have det overdækket - især fordi det sikkert ikke bliver udfodret hver dag.

23 Adgang til vand

Vand er essentielt for ethvert levende individ - også kvier. Fri adgang til vand vurderes i forhold til græsningsmuligheder, og

hvor langt de skal gå for at komme til vand, samt om det er fri adgang til vand, eller det bliver bragt med vogn.

24 Kvalitet af vand

Vand af god kvalitet skal være sundt, fri for risici og appetitligt. Hvis der ingen ubehagelig smag eller lugt eller tilsætninger (fx belægninger i truget som 'flimrer rundt' eller nedfald fra træer, som hænger ud over truget)

25 Foldskitte

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Foldskitte er helt afgjort stadig et af de mest effektive parasit-bekæmpende metoder, og det er essentielt, at det er foldskitte til rene marker, dvs marker, som ikke har været afgræsset samme sæson. Det er også væsentligt, at

foldskiftet sker omkring 15. juli. Så et rigtigt foldskifte er ikke bare at flytte dyrene, men at flytte dem på det rigtige tidspunkt til rene arealer. Udvidelse af marken så der inddrages nye arealer ligger midt i skalaen.

26 Udbinding af førstegangsræssere på rene marker

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Denne parameter er kun med for gruppen af småkvier på 6-13 måneder. En ren mark er en mark, hvor der ikke har gået kvier siden midten af den foregående sommer og ikke er tilført gylle, og gerne hvor der er taget første slæt. Det vil sige, at det også tit bliver en sen udbinding. At græsset har været klippet for eksempel i forbindelse med, at man har taget første slæt gør, at selve jorden har været eksponeret for varme og sol - det vil sige, at med en varm, tør forsommer er en stor del af de parasitæg og -larver, som har overvintret, måske uddøde.

27 Tilvækst- og parasitforhold

Dette er et spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Dette er en management faktor og handler om hvor meget landmanden holder øje med sine dyrs tilstand. Høj score får de, hvis de har en strategi for at kontrollere dyrenes tilstand i form af vejning, huldvurdering eller gødningsprøve-undersøgelser UDEN, at der er noget synligt i vejen.

28 Blanding af dyr med forskellig afgræsningsstatus

Dette er et af de spørgsmål, som man skal

spørge landmanden om. Hvis man binder andegangsræssere ud sammen med naive dyre', det vil sige førstegangsræssere, som ikke tidligere har været i berøring med parasitter, viser en del studier at det kan have positiv effekt, idet de stabile andegangsræssere 'fortynder' gruppen af modtagelige dyr. Så det kan være en god strategi. Men i dette tilfælde sker det med samtidig udbinding. Når vi vurderer denne parameter, taler vi om noget andet, nemlig om at man blander dyr MIDT i græsnings-sæsonen, og det er ikke godt. Nogle steder er det hensigtsmæssigt eller måske endda nærmest nødvendigt at blande dyr, fx i forbindelse med at de bliver sat til tyr. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at hver gang man blander dyr sammen med forskellig parasitstatus, løber man ind i en risiko for at destabiliserer nogle eller alle dyr. En høj grad af sammenblandinger hen over sæsonen kan måske være med til at forklare dårlig huld eller diarré hos kvierne, hvis man laver velfærdsvurderingen i efteråret.

Fodring og vand

Foderet er centralt for kvierens velbefindende og vækst. En vom, som fungerer godt, er et tegn på at hele dyret fungerer godt, og det giver en god stabilitet og belast, når kvien gradvist skal vænnes til at være drøvtygger og lakterende ko. Det er tilmed vigtigt at det er frisk foder af en god kvalitet, uden gødningsrester og mug. 'Traditionen tro' fra kalve- og ko-velfærdsvurderingerne vægter vi også variationen som en velfærdsparameter ud fra en tankegang om, at det er naturligt for græssende drøvtyggere at have en vifte af muligheder for forskellige foderemner, såsom forskellige græsser og urter.

29 Foderhygiejne, foderbord

Her vurderes foderet, som det ligger på foderbordet. Det skal være frisk og vellugtende.

30 Gødning på foderbordet

Det er vigtigt, at foderet er rent og frit for smitstoffer - væsentligst gødning. Hvordan er hygiejnen på foderbordet mht. støvle-, dyre- og maskintrafik? Kvier står ofte i bokse hvor 'passerne' skal klatre ind og ud eller endog over et gitter, og ofte direkte fra foderbordet. Det kan forbedre bedømmelsen væsentligt, hvis der er mulighed for støvlevask ved passagen.

31 Vandkvalitet

Vand kan indeholde utrolig mange bakterier, og et vandkar skal være rent. Bedst karakter gives, hvis man som bedømmer er tæt på selv at ville drikke af vandet i et vandkar. Mange kar er vanskelige at gøre rene (de er f.eks. boltet fast og har ingen bundprop), og det afslører sig som regel ved gamle belægninger.

32 Varieret foder

Alsidighed i foderrationen er med til at sikre, at kvierne bliver dækket ind med de nødvendige næringsstoffer, mineraler, vitaminer og sekundærstoffer. Variationen kan sikres ved f.eks. at vælge artsrige græsmarksblandinger, så urter i græsmarken, blande forskellige kornsorter og anvende flere forskellige ensilager samtidig. Dette kan også være et spørgsmål, som man skal spørge landmanden om.

33 Mineraler / vitaminer

Kvier bør have de mineraler og vitaminer, der passer til anbefalinger og alder. Dette bliver man måske nødt til at spørge landmanden om.

34 Udfodring

Dette er igen et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Kvier får ofte køernes afpillede gulvopfej, og det er ikke et rimeligt foder som væsentlig foderemne. Hvis kvierne får planlagt og velafbalanceret foder, som er 'deres eget', får de bedst score, det vil sige 0 point, og der skal daglig udfodring til for, at det er optimalt.

35 Tilvæning til køernes foder

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. En kvie skal gennem hele sin opvækst vænne sig til grovfoder og drøvtygning, men i de sidste uger op til kælvning er det essentielt at de vænner sig til køernes foder og samtlige foderemner, som de skal til at æde efter kælvning - men ikke i samme mængde som de malende køer. En uges tilvæning ligger cirka i midten af skalaen.

Management

Det er vigtigt for kvier at leve et socialt liv i en gruppe. Harmonien i gruppen er af stor betydning for stressniveauet, og vi vurderer dette efter stabiliteten, flokstørrelsen og størrelsesforskellen i gruppen. Jo mindre tumult, der er i en flok, jo bedre. Det skaber ro, når en gruppe dyr får lov at være sammen, opbygge et hierarki og gennem en periode kan bevare deres plads i rangordenen og befinder sig i det samme miljø gennem en lang periode. Stort set alle disse parametre er nogle, som man skal spørge landmand eller kvie-passeren om.

36 Overgange

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Med 6-måneders kvier er vi langt forbi mælkefodringsperioden, men der sker stadig flytninger og ofte mellem forskellige typer staldsystemer, såsom sengebåse-afsnit og dybstrøelse. Hvis dyrene flyttes meget enkeltvis, dvs ikke får deres 'kammerater' med, er det en yderligere belastning, og dertil skift af foder, samt udfodringsmetode og drikkefaciliteter (fx skift fra trug til drikkekop). I velfærdsvurderingen vægter vi, at overgangene sker så blidt som muligt, sådan at kvierne vænnes trinvis til de forskellige skift.

37 Ensartethed i flok

Det vurderes som en fordel at have så mange dyr af samme størrelse som muligt. Dels af hensyn til inventaret som skal tilpasses, og dels af hensyn til fordelingen af foder og

trivslen i hierarkiet. Det kunne vurderes ud fra størrelse, men vi har valgt at tage udgangspunkt i alderen ud fra en forventning om, at det afspejler det samme; dyr i en bestemt aldersgruppe skulle gerne være af samme størrelse, hvilket kan fraviges lidt i besætninger med blandet race. Men alderen kan bedømmes ud fra dato og øremærke og er forholdsvis enkel at gå til. Udskrifterne 'levende kvier' som eventuelt kan findes i 'stærke kalve' kan være nødvendige for at identificere alderen på kvierne i en flok.

38 Isolering af dyr

Dette er nok også et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Kvier er sociale, og isolering fra andre belaster dem meget og gør dem utrygge. Hvis man har en strategi med, at man altid holder kvier, som skal insemineres, sammen med artsfæller, og aldrig kunne finde på at holde en kvie opbundet i flere timer uden artsfæller, vurderer vi at man tilgodeser deres velfærd.

39 Strøelsesrutiner

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Det er ikke bare mængden af strøelse, der tæller - det er også hyppigheden, og hvor frisk og tørt det er. Vi vægter, at der strøes ofte, også selvom der i så fald strøes med mindre mængde.

40 Kontakt med mennesker

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Kvier udvikler sig ofte til nogle 'rodeo-dyr' der kan være meget vanskelige at håndtere, når de træder

ind i den lakterende flok. Man behøver ikke at håndtere dem meget i løbet af kvie-tilværelsen, men blot det at bevæge sig rundt inde mellem dem (hvor man passer på sig selv, når de bliver kåde, f.eks. i forbindelse med strøning) kan have en meget positiv indflydelse, og de vænner sig til mennesker.

41 Klipping af kvier ved indbinding

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om. Mange kvier kommer ind sidst på efteråret med meget pels, som efter indbinding driver af væde og begynder at falde af i totter - det er ikke sundt for dyret, og det må bestemt heller ikke være behageligt. Konsekvent og øjeblikkelig klipping af hale og henover ryggen umiddelbart efter indbinding letter denne overgang. Det skal naturligvis ses i sammenhæng med hvilket staldsystem, de kommer ind i, men lukkede stalde og/eller dybstrøelse vil som regel kræve en klipping, minimum af hale og ryg.

42 Ro omkring den højdrægtige kvie

Dette er et af de spørgsmål, som man skal spørge landmanden om - og det kan være

et spørgsmål hvor svaret kan blive meget langt. Denne parameter skal kun bedømmes for den højdrægtige kvie og handler om, hvor meget stabilitet de har i deres sidste tid før kælvning: bliver de flyttet rundt flere gange (lakterende miljø, goldkomiljøet og/eller kælvningsboks).

43 Kontrol med yver

Denne parameter skal også kun bedømmes for gruppen af højdrægtige kvier. En daglig kontrol i form af systematisk inspektion og eventuelt, at man mærker på yverne dagligt vægter højt. Hvis man kun griber ind, når man tilfældigvis opdager, at det er galt, så får man den dårligste score.

44 Klovform og -tilstand

Denne parameter skal også kun bedømmes for gruppen af højdrægtige kvier, selvom det måske kunne være relevant tidligere, hvor kvierne flyttes f.eks. fra dybstrøelse til spaltetalde. Vi har dog vurderet at vægten og dét at kvien skal til at producere mælk og gå blandt de lakterende, gør det rigtig relevant at vurdere for denne gruppe højdrægtige.

Kliniske registreringer

Disse registreringer foretages på flokniveau indenfor hver gruppe af kvier.

45 Frygtsomhed

Denne parameter bedømmes for flokken som helhed når man er inde i den. Lige i begyndelsen, når man træder ind i en flok af kvier vil den umiddelbare reaktion ofte være at de stryger ud til alle sider og derefter samler sig nysgerrigt. Det kan være svært at bedømme 'stemningen' efter kort tid, og selvom man ikke må bruge meget tid, kan det godt betale sig at vente et par minutter, hvor man så kan se på de andre parametre (fede og magre kvier osv), og så bedømme hvordan de generelt reagerer på éns tilstedeværelse.

46 Fede og 47 magre kvier

Huldet skal være ensartet og ligge pænt i midten. Derfor vurderer vi, om der er mange dyr, som ligger i yderzonerne og enten er for magre eller for fede. Det er vigtigt især i forhold til den første drægtighed, at de kommer til kælvning i passende huld. Hvis de spreder sig over for stort et spektrum, kunne det f.eks. tyde på, at flokstørrelser, ensartethed i alderssammensætningen i en flok, at selve staldsystemet eller udfodrings-metoden kan forbedres. Hvis der derimod er overvægt enten mod lavt huld eller fedme, skal der sættes ind med vurderingen af foderet og fodringen generelt.

48 Renhed

Det er ikke behageligt for en kvie at have store områder med gødningstilsmudsning, så

huden ikke kan ånde ordentligt, og hun ikke kan foretage hudpleje. Det kan også fortælle noget om hvorvidt dyret er sygt, f.eks. med diarré. Graden af renhed 'sladrer' også om hvordan strøelsen og staldmiljøet fungerer i det daglige. Den dårligste score gives når 25% eller flere af kvierne er tilsmudsede.

49 Hårlag, skader

Tilstedeværelsen af skader rundt omkring på kroppen er et spejlbillede af omgivelserne. Hvis flere dyr har skader - sår eller afskrabet hud - det samme sted på kroppen, er der åbenlyst noget galt som man kan rette på, fx sengebøjler, eller en uhenigtsmæssig kant et sted, som mange kvier får sår på benet af, når de går henover den. Under denne vurdering skal man også være særligt opmærksom på tilstedeværelsen af ekto-parasitter og ringorm.

50 Hårlag, udseende

En sund og rask kvie har et blankt og stramt hårlag. Hvis der er koldt inde i stalden, kan man godt tage fejl, for så vokser underulden meget og hårlaget ser mat ud. Derfor skal denne parameter kun angive, når matheden er et tegn på, at kvien ikke har det godt. Hvis en kvie har det skidt, har hun ikke overskud til at foretage hudpleje, og det ses typisk ved støv og mange løse hår i pelsen.

51 Trykninger i nakken

Ved indstilling af inventaret er det svært at tilgodese både store og små kvier samtidig. Især i sengebåsestalde kan det være et problem, at inventaret er indrettet forkert og

de store kvier har det for trangt, eller det hele bliver for rigelig for små dyr. Som regel er dyrene ikke så store og tunge som køer, og de er ikke belastede med laktation osv. Også hårløshed i nakken kan tælle, selvom det ikke er så belastet endnu.

52 Sygdom

Denne observation tager udgangspunkt i en almen vurdering af hele dyret og dets almenbefindende, med særlig henblik på om det virker sygt eller rask. Hvis der er dyr med sygdomstegn, som man opdager i flokken, bør man skrive en bemærkning til hvad det er, man har observeret, om det f.eks. drejer sig om dårlige klove eller hoste.

53 Benstilling

Denne parameter bedømmes kun for de højdrægtige. Sammensunkne haser eller rette haser fortæller noget om dyrets opvækst og historie, samt dyrets respons på klovbeskæring eller mangel på samme. Det er vigtigt, når en kvie sluses ind i laktationsmiljøet, at hendes ben fungerer godt, for hun får en tilværelse, hvor hun skal vandre og stå meget.

54 Klovform

Denne parameter bedømmes også kun for de højdrægtige. En god start på laktationen er gode, stærke og velformede klove i en god vinkel, som understøtter køernes benstilling, sener og muskler. Det er den værste fjerdedel, som tæller i bedømmelsen.

Økologisk Landsforening